

LAPSI JA ERO

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU

Hoitotyön koulutusohjelma

Sairaanhoitaja AMK

Opinnäytetyö

Kevät 2011

Katja Pihlapuro

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden laitos
Hoitotyön koulutusohjelma

PIHLAPURO KATJA:

Sairaanhoitajan opinnäytetyö, 37 sivua

Kevät 2011

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö käsittelee lapsen selviytymistä vanhempien erosta. Työn tarkoituksena on selvittää kuinka lapset ovat kokeneet vanhempiensa eron sekä mitkä tekijät ovat tukeneet myönteisesti lapsen selviytymistä vanhempien erosta.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka menetelmänä käytettiin vapaamuotoista, omaan kokemukseen pohjautuvaa esseetä. Esseet analysoitiin sisällönanalyysillä. Kohderyhmä muodostuu aikuisista, jotka ovat kokeneet lapsena vanhempiensa eron ja heidän henkilökohtainen kokemuksensa siitä kuinka he ovat eron kokeneet ja mitkä tekijät ovat mahdollisesti auttaneet heitä selviytymään erotilanteesta.

Opinnäytetyön tuloksena voidaan todeta, että vaikka erokokemukset ovat erilaisia, lapsi voi selviytyä vanhempiensa erosta. Selviytymiseen myönteisesti vaikuttavia asioita on vanhempien yhteistyö ja riitelemättömyys, aikuisen tuki, isäsuhteen säilyminen, asioista keskusteleminen avoimesti sekä turvallinen arki ja kaverit.

Avainsanat: Perhe, vanhempien ero, lapsen tukeminen, perhehoitotyö

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Social and Health Care
Degree Programme in Nursing

PIHLAPURO KATJA: Child and divorce

Bachelor's Thesis in Nursing 37 pages

Spring 2011

ABSTRACT

This thesis deals with the experiences and coping strategies of childhood parental divorce. The aim of the study was to find out how the study participants had experienced their parents' divorce and what are the factors related to managing and coping with the experience.

This thesis is based on qualitative approach, whereby personal experiences in childhood were captured by essay writings. Essays were analysed with the qualitative content analysis method. The study subjects were adults, who had witnessed and experienced their parents' divorce in childhood. The aim of the study was to get knowledge how the study participants had experienced their parents' divorce and what were the factors that helped them to cope with the experience.

The conclusion of the study is that regardless of the different experiences in childhood it is possible to survive of the parental divorce. The positive factors related to coping with the parents' divorce were the co-operation between the parents, support from the parents, maintaining the father-child relationship, open discussion of the situation, safe everyday life and support of friends.

Key words: Family, divorce, coping, family nursing

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 ERO ON PERHEEN KRIISI	2
2.1. Perhe käsitteenä	3
2.2. Eron aiheuttamat muutokset perheessä	4
2.3. Eron jälkeen	6
3 ERON VAIKUTUKSET	7
3.1. Eron vaikutus lapseen	7
3.2. Psykkiset, fyysiset ja sosiaaliset vaikutukset	8
3.3. Ero lapsen eri ikäkausina	9
4 LAPSEN TUKEMINEN EROPROSESSIN AIKANA	11
4.1. Eron työstäminen lapsen kanssa	11
4.2. Lapsen tukeminen hoitotyön näkökulmasta	15
4.2.1. Surutyö, vertaistuki ja sururyhmät	15
4.2.2. Perhehoitotyö	17
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	20
5.1. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	20
5.2. Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	20
5.3. Kohderyhmä ja tutkimusaineiston hankinta	21
5.4. Tutkimusaineiston sisällön analyysi	21
5.5. Tutkimuksen eettisyyden arviointi	24
5.6. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	24
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	25
6.1. Vanhempien eron vaikutus	25
6.1.1. Eron vaikutus lapsena	26
6.1.2. Eron vaikutus aikuisena	26
6.1.2. Suhde äitiin	27
6.1.4. Suhde isään	27
6.2. Erosta selviytymiseen vaikuttavia asioita	28
6.2.1 Vanhemmat	29
6.2.2 Ulkopuolinen tuki	29
6.2.3 Muut asiat	30
POHDINTA JA JATKOTUTKIMUKSET	31
LÄHTEET	34

1 JOHDANTO

Vanhempien avio- tai avoeron kokee vuosittain noin 30 000 suomalaista lasta. On myös olemassa lapsia, jotka kokevat avioeron perheessään useampaan kertaan. Vanhempien ero vaikuttaa lapseen, vaikka muutosten ajateltaisiin kohdistuvan vain lapsen fyysisiin elinolosuhteisiin.

Vanhempien eron vaikutuksia lapseen on tutkittu paljon. Kun vanhemmat eroavat myös lapsen elämä järkkyy. Lasten käsityksiä eroista ei ole kovinkaan paljoa tutkittu. Kiinnostuin aiheesta työskennellessäni yrityksessä, jossa työntekijät tukivat perheitä ja lapsia erilaisten kriisien kohdatessa. Mielestäni on tärkeää tietää kuinka lapset kokevat vanhempiensa eron ja mitkä tekijät auttavat lasta selviytymään erosta.

Hoitoalan ammattilaiset kohtaavat työssään eron kokeneita lapsia, jotka ovat eri vaiheessa eroprosessia. Hoidettava sairaus voi olla somaattinen, mutta lapsen erokriisi ja sen huomioiminen vaikuttaa myös muuhun hoitoon. Sairaanhoidajan työtä helpottaa jos tunnistaa ja ymmärtää eron eri vaiheet sekä osaa arvioida onko lapsella tarpeita erilaisiin tukitoimiin. Lapsen hoito on kokonaisvaltaisempaa jos sairaanhoidaja tuntee lapsen elämäntilanteen. Hoitajan luoma luottamuksellinen, eläytyvä suhde on hyvän hoidon perusta. (Mäenpää 2008,28.)

Sairauksien aiheuttamien ongelmien hoitamista ei enää pidetä ihmisen elinpiiristä erillisenä. On tärkeää, että sairaanhoidajat huomioivat työssään myös lapsen perheen ja läheiset asiakaslähtöisessä ja tavoitteellisessa vuorovaikutuksessa. Perhekeskeisessä hoitotyössä nähdään perheen vaikutus lapsen ja lapsien hyvinvointiin.

2 ERO ON PERHEEN KRIISI

Jokainen meistä käy läpi elämänsä aikana erilaisia kriisejä, voidaan puhua kehityskriiseistä, elämänmuutuskriiseistä ja traumaattisista kriiseistä. Ihminen reagoi kriiseihin oman persoonallisuutensa, taustansa, kokemustensa ja selviytymistaitojensa mukaan. Kriisillä tarkoitetaan äkillistä muutosta tai ratkaisevaa käännettä ihmisen elämässä. Ero voi olla hyvin usein ensimmäinen isompi kriisi, jonka aikuinen tai lapsi elämässään kohtaa. Ero koskettaa aina jokaista perheenjäsentä erikseen, mutta myös yhteisesti. Perheen kriisi vaikuttaa jollakin tavoin myös lähiverkostoon. Jokainen perheenjäsen sekä perheen verkostoon kuuluva kokee eron omalla tavallaan. (Koskela 2008, 14.)

Jokainen kriisi on yksilöllinen, mutta kriisissä on yleisesti eroteltavissa neljä vaihetta: sokkivaihe, toimintavaihe, korjaamisvaihe ja uudelleensuuntautumisen vaihe. Vaiheet kestävät yksilöllisen ajan, eivätkä ne kaikilla ihmisillä välttämättä tapahdu samassa järjestyksessä. Alussa sokkivaiheeseen sisältyy mahdollisen eron toteaminen ja keskusteluvaihe. Toimintavaiheessa jätetään mahdollisesti avioerohakemus ja lähdetään valmistelemaan konkreettista eroa. Tällöin ulkopuolisen avuntarve on perheessä suurin. Eroprosessille on tyypillistä puolisoiden eritahtisuus eron käsittelyssä. Ero on prosessi jonka alkamisajankohtaa on vaikea määritellä, puoliso saattavat käsitellä prosessin hyvin eri tavoin. Varsinaista fyysistä erilleen muuttoa on voinut edeltää jo pitkään jatkunut yhteisen elämän vaikeudet. (Koskela 2008, 14 -15.)

Työni kautta nousee esille se, että lasten ääni jää helposti sivuun vanhempien vaikeissa erotilanteissa ja myöhempinä vuosina. Akuutti erotilanne on psyykkisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja juridisesti hyvin haastava tilanne vanhemmille. Koska tilanteet ovat haasteellisia, tulisi yhteiskunnan tukea perheitä monin tavoin tilanteissa. Lasten näkökulma tulisi olla keskiössä palvelujärjestelmässä, jossa tulisi myös huomioida lapsen mahdolliset yksilölliset tuen tarpeet. (Makkonen 2009, 3.)

2.1. Perhe käsitteenä

Paajasen (2007) määrittely perheestä on rakenteellinen, konkreettisesti mitattavissa oleva lähestymistapa. Uusimmassa määrittelyssä perheen muodostavat sekä avio- että avoliitossa ja rekisteröidyssä suhteessa elävät henkilöt ja heidän yhteiset tai toisen puolison lapset tai jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä lapsettomat avio- ja avoparit sekä rekisteröidyssä suhteessa elävät parit. (Paajanen 2007, 9.)

Väestörekisteritietojen perusteella suurin osa suomalaisista (76%) lasketaan kuuluvaksi perheväestöön. Yli 40 prosenttia suomalaisista elää lapsiperheessä (vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi), mutta on myös lapsettomien avio- ja avoparien sekä samaa sukupuolta olevien puolisoitten perheitä. Noin 80 prosenttia lapsiperheistä on avio- tai avoliitossa olevien pariskuntien perheitä. Joka viides lapsiperhe on yhden vanhemman perhe, uusperheitä lapsiperheistä on jo yli yhdeksän prosenttia. (Castren 2009, 11.)

Rekisteritietojen taakse jää kuitenkin iso osa nykysuomalaista perhe-elämää. Erojen seurauksena muodostuu etäperheitä, jotka muodostuvat etävanhemmista ja hänen entisestä avioliitostaan olevista lapsista. Etävanhempia ei lasketa perheväestöön, vaikka he eläisivätkin puolet ajastaan lastensa kanssa, jos lasten vakituinen asuinpaikka on toisen vanhemman luona. Lisäksi lapset voidaan laskea kuuluvaksi ainoastaan yhteen perheeseen, joten eroperheiden lasten toiset perheet jäävät näkymättömiin. (Castren 2009, 12.)

Perinteisen ydinperheen rinnalle ja lisäksi on syntynyt uusperheitä, adoptioperheitä, sijaisperheitä, samaa sukupuolta olevien perheitä ja lapsettomia perheitä. Vaikka perhe onkin muodoiltaan muuttunut ja muuttuu, niin se ei ole menettänyt tärkeyttään ja merkitystään. Suurin osa suomalaisista elää kuitenkin perheissä, eronneet ihmiset perustavat uusia perheitä ja nuoret perustavat perheitä. (Litmala 2003, 7 – 9.)

Eroista puhuttaessa puhutaan myös usein perheiden hajoamisesta. Liitettäessä eroa ja perhettä toisiinsa on tiedostettava, ettei ero tarkoita automaattisesti perheen hajoamista, koska perheen hajoamisesta voidaan puhua vain, jos perhe on alun perin ollut olemassa. Perheen hajoaminen eron seurauksena on oikeastaan vain yksi näkökulma avio/avoeroon. Onko perhettä ollut olemassa, riippuu täysin käytettävissä olevasta määritelmästä ja määrittelijästä itsessään, perheelle ei voi esittää yhtä oikeaa määritelmää. Vuoden 2007 perhebarometrissa todetaan, että perhe merkitsee yksilöille useimmiten läheisyyttä, vastuuta muista ihmisistä, henkistä tukea ja yhdessä olemista. (Kääriäinen, Hämäläinen & Pölkki 2009, 82.)

Hoitotyön määritelmä perheestä

Tässä työssä perhe käsitetään lapsiperheenä, joka muodostuu kahdesta aikuisesta ja lapsista, jossa perhe asuu samassa taloudessa. Perhettä pidetään eräänlaisena sosiaalisena instituutiona, joka vaikuttaa yksilön hyvinvointiin. Se toimii välittäjänä yksilön ja yhteiskunnan välillä vastaamalla sekä yhteiskunnan että yksilön tarpeisiin. (Kunnas 2008, 8.)

Tarkasteltaessa perhettä hoitotyön kontekstissa on tärkeää, että mitään perhettä ei määritellä oikeanlaiseksi tai vääränlaiseksi. Voidakseen auttaa yksilöitä ja perheitä on hoitotyöntekijän ymmärrettävä ja hyväksyttävä monenlaisten perherakenteiden -ja suhteiden olemassaolo. Hoitotyön kohteena on toisaalta yksilö, joka taas vaikuttaa perheen kehityskulkuun. Toisaalta perhe vaikuttaa yksilöön ja on myös kokonaisuutena hoitotyön kohteena. (Friedman, Bowden & Jones 2003, 29.)

2.2. Eron aiheuttamat muutokset perheessä

Parisuhteesta voi erota, mutta vanhemmuus jatkuu erosta huolimatta. Kummankaan vanhemman ei tule luopua vanhemmuudestaan, sillä lapsi tarvitsee molempia vanhempiaan. Erossa ja eron jälkeistä yhteistyövanhemmuutta eletessä tarvitaan taitoja, joita voi opetella. Vanhempien yhteistyö ja

sovinnollisuus lapsen asioista turvaavat lapsen kehitystä ja kasvua, joten niillä on pitkäaikaisia, jopa ylisukupolvisia vaikutuksia. (Kääriäinen 2009,100-101.)

Arjen muuttuminen on kaikkein hämmäntävin asia. Herää monia kysymyksiä: Missä olen ensi viikonloppuna? Kuka vie minut nyt lätkätreeneihin? Istuvatko vanhemmat joulujuhlissa vierekkäin? Lapselle on parempi mitä vähemmän erosta aiheutuu samanaikaisesti käytännön muutoksia – kuten päiväkodin tai koulun vaihtamista. Yhteiskunnan ongelmat ovat muuttuneet henkisemmiksi, myös lapset haastetaan tänä päivänä liian aikuismaiseen ihmissuhteiden käsittelyyn. Lapsi ei voi ymmärtää mitä uskottomuus, parisuhdekriisi tai vuorovaikutus tarkoittaa. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 26.)

Lapsen edun huomioiminen, oikeuksien lisääntyminen ja tärkeä asema perhekäsityksessä eivät muuta sitä tosiasiaa, että perhekokoonpanojen muutoksissa lapsilla on kovin vähän sananvaltaa. Parisuhteiden solmimista ja päättymistä koskevat päätökset ovat aikuisten. Niitä ohjaavan ajattelun ytimessä ovat toiset motiivit, yllykkeet ja reunaehdot kuin lapsikeskeisessä perhekäsityksessä. (Castren 2009, 142.)

Lastensuojelun Keskusliiton viisivuotinen Neuvo-projekti on korostanut lapsen näkökulmaa ja hyvinvointia vanhempien erotessa. Lapsen aseman parantamiseen on pyritty työskentelemällä eronneiden ja eroavien vanhempien kanssa vertaistukea hyödyntämällä. Kutsumalla projektin toimipistettä Erovanhempien tukikeskus Neuvoksi on haluttu kiinnittää huomio eropalvelujen kehittämiseen. Samasta paikasta tulisi olla saatavissa tukea eron eri vaiheisiin koko perheelle.

Eroaminen parisuhteesta on tänä päivänä hyvinkin tavallista ja jokainen on jollain tavalla ollut kosketuksissa eroon joko omakohtaisesti, ystävien, sukulaisten, läheisten tai tuttujen kautta. Tavallisuus ei tee kuitenkaan eroamisesta yksinkertaista, helppoa tai tuskatonta. Yksittäisen parisuhteen päättymisellä on paljon heijastusvaikutuksia työelämään, lasten koulunkäyntiin, päivähoitoon, terveydenhuoltoon, sosiaalitoimeen ja oikeusistuimiin. Ero ei siten kosketa vain yhtä perhettä tai siinä olevia yksilöitä, vaan sillä on myös kumulatiivinen

kokemus lapsille. Lapsuuden kokemukset eletään yhä uudelleen omissa ihmissuhteissa. (Kääriäinen 2009, 103-104.)

Lastensuojelun Keskusliiton Neuvo-projektissa ei otettu kantaa ihmisten eroihin, eli siihen ovatko ne liian aikaisia tai myöhäisiä, tarpeellisia tai tarpeettomia. Sen sijaan on muodostunut vahva mielipide siitä, että erossa ihmiset tarvitsevat tukea ja he hyötyvät siitä. Eroaminen ja eron jälkeisestä vanhemmuudesta huolehtiminen ovat taitoa vaativia asioita. Vanhemmuuden ja eroamisen taidoissa on mahdollista kehittyä.

2.3. Eron jälkeen

Eron jälkeen kuilu kuvitellun ja eletyn perheen välillä on paljastavimmillaan esillä. Kuvitelma perheestä, perhe-elämästä ja odotukset läheisyydestä törmäävät ennalta aavistamattomiin vaikeuksiin; kuviteltu ja eletty perhe iskeytyvät vastakkain. (Castrèn 2009, 89-90.)

Vanhempien erotessa lapset jäävät usein asumaan äidin kanssa ja suhde isään rakentuu ennalta sovittujen tapaamisten varaan. Lapsen oikeus läheiseen suhteeseen molempiin vanhempiinsa eron jälkeen on keskeinen lapsen juridinen oikeus, jota kansallisen lainsäädäntömme lisäksi vahvistaa myös YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus. (Kääriäinen ym. 2009, 125.)

Useissa tutkimuksissa on todettu, että yhteyden säilyminen siihen vanhempaan, jonka luona lapsi ei asu, on yksi tärkeimmistä lapsen hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Isät voivat, erosta huolimatta, tukea lapsen kasvua ja kehitystä jakamalla vanhemmuutta lapsen äidin kanssa ja ylläpitämällä suhdetta lapseen. Siihen miten lapsi sopeutuu ja selviytyy vanhempien erosta, vaikuttaa lapsen ja vanhempien välisen suhteen laatu. Samoin perheen taloudellinen tilanne sekä vanhempien väliset erimielisyydet. (Kääriäinen ym. 2009, 124-125.)

Avioeroon liittyvät vanhempien keskinäiset konfliktit ja lasten joutuminen osalliseksi niihin ovat yhteydessä lasten kehityksen häiriintymiseen. Vieraannuttaminen vaarantaa vakavasti lapsen psyykkisen kehityksen. Tapaukset jaetaan kolmeen tyyppiin niiden vakavuusasteen mukaan: Lievässä tapauksessa lapsi kokee merkittävää stressiä ollessaan yhteydessä kohdevanhempansa. Keskivaikeassa tapauksessa lapsi joutuu pitämään yllä ikään kuin kahta erillistä maailmaa ja identiteettiä ollessaan vanhempiensa kanssa yhteydessä. Erittäin vakavissa tapauksissa prosessi on edennyt siihen, ettei lapsi halua olla lainkaan yhteydessä kohdevanhempansa ja tähän kohdistuvat vihantunteet hallitsevat lapsen ajatusmaailmaa. Vanhemman velvollisuus on edistää myönteistä suhdetta lapsen ja toisen vanhemman välillä myös eron jälkeen. Lapsenhuoltolain mukaan lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona hän ei asu. Vieraannuttamiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla. (Häkkänen-Nyholm 2009, 96.)

3 ERON VAIKUTUKSET

3.1. Eron vaikutus lapseen

Ero on tavallisesti vain osa tapahtumaketjua, joka on käynnistynyt paljon aikaisemmin ja päättyy vasta vuosien, kenties vuosikymmenten kuluessa. Useimmat lapset kokevat vanhempien eron yhteydessä lyhytkestoisen kriisin, josta he kuitenkin selviytyvät hyvin. Osalla lapsista vaikeudet saattavat jatkua pitkään, mutta ne ovat alkaneet useimmiten jo ennen vanhempien eroa, ero on vain eräs monista syytekijöistä. (Lipponen & Vesaniemi 2005, 125 -126.)

Lapsen näkökulmasta vanhempien ero on monimutkainen tapahtumasarja, johon liittyy muutoksia sekä ennen eroa että eron jälkeen. Lapselle ongelmia voi aiheuttaa enemmän perheen riitainen ilmapiiri kuin varsinainen vanhempien

parisuhteen päätyminen. Eron aiheuttamia riskitekijöitä arvioitaessa tulee muistaa se, että perherakenne ei yksin kerro esimerkiksi perheen historiasta, ihmissuhteista ja kasvatuskäytännöistä, jotka myös oleellisesti vaikuttavat lapsen hyvinvointiin. (Kääriäinen ym. 2009, 124.)

Psyykkiset, fyysiset ja sosiaaliset vaikutukset

Vanhempien eron kokeneilla lapsilla on enemmän käyttäytymiseen ja tunne-elämään liittyviä ongelmia kuin niillä lapsilla, joiden vanhemmat eivät ole eronneet, mikä johtuu osittain tarkentuneesta kysymyksenasettelusta ja monipuolisemmista tutkimusmenetelmistä. Ongelmien kirjo vaihtelee alavireisyydestä levottomuuteen, oppimisvaikeuksiin, aggressiivisuuteen ja jopa asosiaaliseen käytökseen. Avio/avoliiton riitaisuus ja siinä mahdollisesti esiintynyt väkivalta selittävät lasten pitkään jatkuneita vaikeuksia paremmin kuin itse ero. Pitkään jatkuvat huoltajuusriidat ovat lapsille erittäin haitallisia. (Lipponen ym. 2005, 126.)

Lapset joutuvat aikuisten tavoin käymään erossa läpi monenlaisia tunteita. Lapset suhtautuvat myös vanhempiensa eroon yksilöllisesti eri tavoin. Lapsen suhtautumiseen vaikuttaa oleellisesti myös se, minkälainen perheen tilanne ja perhesuhteet ovat olleet jo ennen eroa. Lapsi suree toisen vanhemman poismuuttoa ja saattaa pelätä tämän häviävän kokonaan elämästään. (Koskela 2008, 22-23.)

Usein vanhemmatkin työstävät omaa parisuhteestaan eroamista eri tahtiin, myös lapsi käsittelee eron tuomia tunteita omassa aikataulussaan. Joskus lapsi käsittelee eron liittyviä asioita vasta myöhemmin eron jälkeen, lapsella saattaa tällöin olla perheessä enemmän tilaa käsitellä tunteitaan. Vanhempien voi olla vaikea ymmärtää, mihin lapsen muuttunut käytös liittyy. (Koskela 2008, 23.)

Avioero voi muodostua lapsen kehityksen riskitekijäksi erilaisten välittävien mekanismien kautta. Yksinhuoltajaäidit voivat joskus kokea muita enemmän stressiä ja saada vähemmän tukea sosiaalisesta ympäristöstään. Tällöin lapset voivat altistua herkästi erilaisille stressaaville elämäntapahtumille.

Avioero-perheessä lapsi voi jäädä vaille poismuuttaneen vanhemman sosiaalistavaa vaikutusta ja hänen sukupuolensa esimerkkiä. Tällä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiselle. (Eräranta 2007, 11.)

3.3. Ero lapsen eri ikäkausina

Jokainen lapsi kokee vanhempiansa eron yksilöllisesti. Lapsen ikäkausia pohdittaessa on huomioitava myös lapsen yksilöllinen kehitystaso. Murrosikäisen lapsen kanssa eroon liittyviä asioita voi käsitellä eri tavalla kuin pienemmän lapsen kanssa. Kaikenikäisten lasten kanssa pätevät kuitenkin tietyt perusperiaatteet:

- erosta huolimatta vanhempien rakkaus lapseen säilyy
- lapsi ei ole syyllinen vanhempien eroon
- lapsella on lupa omiin tunteisiinsa
- lapsi tulee huomioida vanhempien erossa. (Koskela 2008, 24.)

Vauvaikäiset lapset

Perushoidosta huolehtiminen on tärkeää myös erotilanteessa. Pienetkin vauvat aistivat perheen tunnelmastoja, ja siinä mahdollisesti tapahtuvia muutoksia. Vauva saattaa ilmaista omaa hämmennystä esimerkiksi ruokahalun muutoksilla tai univaikeuksin. Pienten lasten osalta vanhempien erotessa haasteita asettavat ne ajat, jotka lapsi joutuu olemaan erossa toisesta vanhemmastaan. Pieni lapsi ei kykene muodostamaan suhdetta vanhempaan pelkän mielikuvan perusteella, vaan tarvitsee yhdessäoloa. (Koskela 2008, 24.)

Alle kouluikäiset lapset

Alle kouluikäiset lapset eivät osaa vielä sanoin kuvata vaikeita tunteitaan. He ilmaisevat niitä monilla muilla tavoilla: päänsäryllä, vatsakivulla, raivokohtauksilla, vetäytymisellä tai joku voi jopa taantua kehityksessään. Osa

lapsista saattaa käyttäytyä hyvin kiltisti, ajatellen näin saavansa vanhemmat palaamaan uudelleen yhteen. Alle kouluikäisen lapsen kanssa eroon liittyviä asioita voi käsitellä satujen, kertomusten tai leikin avulla. Tällä tavalla voi tukea lasta löytämään nimiä tunteilleen sekä selkeyttää lapselle meneillään olevaa muutosta. (Koskela 2008, 24.)

Pieni lapsi ilmaisee tunteensa käyttäytymisellään ja tekemisen kautta, kuten leikin avulla. Tunnemyrskystä johtuen heidän käyttäytymisensä saattaa muuttua oleellisesti. Muutokset ovat hyvin yksilökohtaisia ja siksi tunnereaktiot vaihtelevatkin laidasta laitaan. Pienille lapsille on myös hyvin tyypillistä toiseen vanhempaansa takertuminen, lapsi takertuu jäljellä olevaan vanhempaansa peläten, että tämäkin hylkää hänet. (Taskinen 2001, 12.)

Kouluikäiset lapset

Kouluikäinen lapsi ymmärtää eron olevan totta, ja hänelle voikin kertoa jo selkeästi eron syistä. Lapsi on lojaali molemmille vanhemmilleen ja kokee hyvin hämmäntävänä sen, jos vanhemmat yrittävät erossa lahjoa lasta puolelleen. Lapsi voi pohtia myös, hylkäävätkö vanhemmat hänetkin, ja kuka hänestä sitten huolehtii. Kouluikäinen saattaa myös tuntea, etteivät vanhemmat ole hänestä kiinnostuneita. Lapsen tunteiden säätely on jo kehittynyt jonkin verran, ja hän voi ilmaista surua perheen tilanteesta itkemällä. (Koskela 2008, 25).

Koulun arjessa näkyy perheiden eron akuuttivaihe, mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä voimakkaammin he reagoivat somaattisin oirein. Lapset saattavat tuntea olevansa sairaita; vatsakivut ja päänsärky ovat yleisiä oireita. Lisäksi lapset voivat ripustautua ainoaan vanhempaansa ja he saattavat olla hyvinkin itkuisia. (Keronen 2006, 2-3).

Kouluterveydenhoitajalla on tärkeä rooli lapsen ja nuoren terveyden ja hyvinvoinnin ohjaajana ja tukijana. Terveystenhoitaja on usein henkilö, jonka

puoleen oppilas kääntyy ongelmissaan. Terveystenhoitajan työssä korostuvat hyvät vuorovaikutus ja yhteistyötaidot. Tavallisimpia hoitotyön menetelmiä kouluterveydenhuollossa ovat keskustelu, kuuntelu, tuen sekä merkityksellisen tiedon tarjoaminen koululaisille ja heidän perheilleen. (Mäenpää 2008, 29.)

Murrosikäiset lapset

Murrosikäinen lapsi tarvitsee edelleen vanhempiensa huomiota, ja vanhempien on osoitettava myös erotilanteessa olevansa kiinnostuneita nuoren tekemisistä, vaikka hän onkin itsenäistymässä perheestään. Nuori saattaa osoittaa kiukkuaan tilanteesta molemmille tai vain toiselle vanhemmalle. Hän voi myös syyttää tai arvostella vanhempiaan tai joissakin tilanteissa puolustaa toista vanhempaansa. Perheen muutostilanteissa nuori voi hakea onnistumisen tunteita uusista kaverisuhteista tai harrastuksista. Elleivät vanhemmat ole kiinnostuneita nuoren tekemisistä, hän saattaa ajautua epäsuotuisiin tilanteisiin. Murrosiän kehitysvaiheisiin liittyy suuria tunne-elämän muutoksia, joihin nuori tarvitsee edelleen aikuisen tukea. (Koskela 2008, 25.)

Perheiden parissa työskentelevien ammattilaisten tulisi kiinnittää huomiota erityisesti poikien emootioiden, varsinkin surun ja vihan tunnistamisen osalta. Näin voitaisiin ehkäistä mahdollista ongelmakäyttäytymistä ja tukea lapsen sosiaalista sopeutumista sekä ehyttä siirtymää keskilapsuudesta varhaiseen murrosikään. (Eräranta 2007, 68.)

4 LAPSEN TUKEMINEN EROPROSESSIN AIKANA

4.1. Eron työstäminen lapsen kanssa

Vanhempien ero järkyttää aina lapsen perusturvallisuuden tunnetta. Lapsi on hyvä pitää ajan tasalla eroprosessin eri vaiheissa, mikä vähentää eroon liittyvää hämmennystä. Vanhempien voimavaroja kuluu paljon eron tuskan käsittelemiseen. Olisi hyvä, että vanhemmat jaksaisivat huomioida myös lapsen

tarpeita. Aikuinen voi sanoa lapselle, että nyt ei tiedetä, miten tässä mennään eteenpäin, mutta kyllä kaikki järjestyy. Puhumattomuus saa aikaan sen että lapsen mielikuvitus alkaa kehitellä tapahtumille ja erilaisille purkauksille omia selityksiä. Myös eron syy kannattaa kertoa lapselle totuudenmukaisesti, mutta sen täytyy tapahtua ikätasoa vastaavasti. (Niemelä ym. 2008, 32.)

Leikki ja mielikuvitus ovat hyviä apukeinoja vaikeita asioita käsiteltäessä. Leikit ja pelit tuovat myös elämäniloa, joka tahtoo erossa hiipua. Lapsen kanssa keskustellessa on hyvä muistaa, että lapsi kiinnittyy paljon konkreettisimpiin asioihin kuin aikuinen. Ymmärtämistä helpottaa, jos asian voi pukea konkreettiseen muotoon, myös selkeä vuorovaikutus auttaa sanoman perille menoa. Lapsen kanssa käytävän vuoropuhelun ohjeeksi sopii yksinkertainen sääntö: sano lause loppuun, odota vastaus, aloita uusi. (Niemelä ym. 2008, 34.)

Lapsen kanssa tunteita voi käsitellä yhdessä esimerkiksi lukemalla eroaiheisia kirjoja, piirtämällä, puhumalla tai leikkien. Vanhempien erossa lapsi kokee usein tunteita, jotka ovat hänelle uusia tai joille on vaikea löytää nimiä, tällöin aikuinen voi toimia lapsen tukena sanoittaen havaitsemiaan lapsen tunteita. Lapsella tulisi olla oikeus kaikkiin tunteisiinsa. (Koskela 2008, 22-23.)

Erossa arjen muuttuminen on lapselle kaikkein hämmäntävin ja suurin asia. Huolia ja pelkoja vähentää puhuminen ja asioiden toistaminen. Tuttujen rutiinien ylläpitäminen palauttaa lapsen luottamuksen vanhempiinsa ja tunteen siitä, että hänestä huolehditaan. Hyvät sosiaaliset vuorovaikutustaidot suojaavat erossa lasta. Esimerkiksi oman paikan löytäminen päiväkotiryhmässä tai koululuokassa on tärkeää. Lapset ovat yksilöitä, mutta lasta on hyvä kannustaa toimimaan yhdessä muiden lasten kanssa omien taitojensa ja tarpeidensa mukaisesti. (Niemelä ym. 2008, 44-45.)

Omanarvontunne on koetuksella erossa, omanarvontunne on syvempi ja merkittävämpi tunne kuin itsetunto. Hyvä omanarvontunne merkitsee, että olet arvokas itsessäsi, ilman suorituksia, etkä anna kohdella itseäsi miten tahansa. Kosketus lisää omanarvontunnetta, mutta kosketuksen pitää lähteä lapsesta

itsestään, ei aikuisesta. Vanhempien on hyvä antaa lapselle tilaa omiin mielipiteisiin ja tunteisiin. Noin yhdeksänvuotias lapsi kykenee jo itsenäiseen ajatteluun. Erotilanne mittaa ihmisen erillisyyden hallintakykyä, parhaillaan menetys johtaa erillisyyden tunteen kasvamiseen. Erillisyyden sieto merkitsee sitä, että lapselle annetaan tilaa kasvaa. Hyvin hoidetussa erossa lapsen omanarvontunne voi kasvaa. Kun hän huomaa selvinneensä vaikeasta tilanteesta, maailma avartuu, kun lapsi huomaa olevan muitakin ihmisiä joihin voi luottaa.

(Niemelä ym. 2008, 47.)

Lasta suojaavat tekijät:

- Mahdollisimman tavallinen, ikätasoinen arki
- Vanhempien selkeä vuorovaikutus
- Lapsen ja vanhemman kunnioitus
- Terve omanarvontunne
- Uusien vahvuuksien löytäminen
- Sosiaalisten taitojen vahvistaminen
- Erillisyyden sieto
- Verkosto, joka estää syrjäytymisen
- Mielikuvituksen ja leikin käyttö (Niemelä ym. 2008, 48-49.)

Kun tutkitaan lapsia ja vanhempien eroa, ei voida ohittaa sitä, miten lapselle kerrotaan vanhempien erosta. Kertomisen tapa paljastaa yleisemminkin jotakin lapsen asemasta perheessä ja koko yhteiskunnassa. Vanhempien ero on yksi lapsen stressaavimmista tapahtumista. Siinä miten vanhemmat eroutisen kertovat, on kyse siitä, miten vanhemmat esittävät lapselle edessä olevan kriisin. Emotionaalinen avoimuus auttaa lapsia sopeutumaan stressaaviin asioihin. Lapset prosessoivatkin stressaavia tapahtumia vuorovaikutuksessa vanhempiensa ja muiden heille läheisten ihmisten kanssa. (Kääriäinen ym. 2009, 80-81.)

Lapsen reaktioihin ja vanhempien erosta selviytymiseen vaikuttavat useat tekijät, joista erosta kertominen muodostaa yhden osatekijän. Näyttää siltä, että erosta kertomatta jättäminen on enemmän tai vähemmän vahingollista lapselle. Yleiseksi tavoitteeksi on hyvä asettaa lapsen hämmennyksen vähentäminen ja kuulluksi

kokemisen tuleminen erosta kertomisen hetkellä ja yleensäkin eron aikana. (Kääriäinen ym. 2009, 94-95.)

Suuri osa lapsista sopeutuu melko hyvin vanhempiensa eroon. Suojaavat tekijät suhteessa lapsen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja perheen ulkopuoliseen ympäristöön selittävät suurimmat eroavuudet lasten selviytymisen välillä. Lapsen kyky psyykkiseen joustavuuteen kuvastaa yksilöllistä reaktiota riskitekijään ja kestävyyttä psykososiaalisissa riskitilanteissa. Vanhempien ero ei siis välttämättä ole lapselle riski. Se voi tuoda mukanaan myös mahdollisuuksia, joilla voi olla lapsen kannalta myönteisiäkin seurauksia. Parhaimmillaan ero voi ratkaista puolisoiden välisiä ongelmia, jotka vaikuttivat kielteisesti myös lasten hyvinvointiin perheessä, mutta joihin vanhempien yhdessä eläessä ei löydetty ratkaisuja. (Kääriäinen ym. 2009, 123-124.)

Joskus avun tarpeen huomaaminen saattaa jäädä sisukkuuden ja pakolla pärjäämisen jalkoihin. Lapsen oireilu, johon ulkopuolinen taho, kuten päivähoito tai koulu raegoi, on vanhemmille merkki siitä että jotakin pitäisi tehdä. Vaikka ongelmia ei olisikaan, puolueettomalla areenalla keskusteleminen ja asioiden selvittely voi auttaa lasta. (Peltonen 2004, 15-16.)

Omat vanhemmat käyvät ensisijaisesti lapsen eroon liittyviä tunteita hänen kanssaan läpi. Joissakin tilanteissa lapsi saattaa tarvita eron käsittelyyn ulkopuolisen tukea. Apuna voi toimia joku perheen ulkopuolinen turvallinen aikuinen tai ammattiauttaja, lapsille on tarjolla myös omia eroryhmiä. (Koskela 2008, 23.)

Vanhempien olisi hyvä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa kertoa perheessä tapahtuvista muutoksista päivähoitoon, kouluun ja muille lapsille tärkeille aikuisille. Tietoisuus muutoksesta auttaa työntekijää ymmärtämään lasta tai perhettä. Varhaisella puheeksi ottamisella voidaan ehkäistä ongelmien kärjistyminen. Lisäksi kriisin alkuvaiheessa on yleensä löydettävissä useita eri mahdollisuuksia tilanteen ratkaisuun. (Koskela 2008, 31.)

Lapsen selviytymistä tukevia henkilökohtaisia ominaisuuksia ovat empatiakyky, sisäinen toiminnan kontrolli, älykkyys, hyvät sosiaaliset taidot ja huumorintaju.

Perheeseen liittyvistä asioista keskeinen on hyvä ja lämmin suhde vanhempaan, vanhempien ongelmanratkaisu ja vuorovaikutustaidot. Kyky arvioida oman toimintansa seurauksia ja kyky käyttää huumoria sekä uskonnollinen vakaumus. Perheen ulkopuolisista tekijöistä tutkimusten mukaan tukevia ovat läheiset ihmissuhteet sekä menestyminen koulussa tai muualla kodin ulkopuolella. Suojaavia tekijöitä tutkimusten mukaan ovat myös naissukupuoli, itseluottamus, itsetuntemus, vahva itsenäisyyden tunne, fyysinen viehättävyys, varhaislapsuuden helppo temperamentti ja positiivisuus. Kyky ottaa riskejä ja tunnistaa vaara, rohkeus, kyky työskennellä ahkerasti, aktiivisuus, joustavuus, kyky kestää tunteita ja löytää niille ulospääsy sekä varmuus omista resursseista. (Lepistö 2010, 36.)

Vanhempien hyvät suhteet ennakoivat turvallisia perhesuhteita, vastavuoroisia kaverisuhteita, tasapainoa, koulun arvostusta, huumorin käyttöä ja itsenäisyyttä. Vanhempien huonot suhteet näkyivät päinvastaisena. Nuoren ja lapsen hyvä suhde vanhempiin korosti lisäksi itsetunnon sekä työn ja saavutusten merkitystä. Myös sisarusuhteilla oli merkitystä nuoren ja lapsen hyvinvointiin. (Lepistö 2010, 69-70.)

4.2. Lapsen tukeminen hoitotyön näkökulmasta

4.2.1. Surutyö, vertaistuki ja sururyhmät

Surutyö edellyttää traumatyön läpikäymistä, eli traumaattiset yksityiskohdat täytyy ymmärtää ja nähdä realistisessa valossa. Surutyötä läpikäyvälle lapselle traumaattinen tilanne ja menetys tuntuvat todellisille. Surutyö on tunteiden ja järjen sopeutumista uuteen tilanteeseen ja silloin työstetään menetystä sekä siihen liittyviä ajatuksia. Samalla lapsi joutuu tekemään kivuliaan löytöretken itseensä ja

miettimään itseään uusien mahdollisten menetysten ja uhkien valossa. (Yhdessä suru on 2004, 9.)

Lapsen surutyö vaatii aikaa ja rauhoittumista, hänen on annettava surra ja elää ikänsä mukaan surun keskellä. Lapsen leikit täytyy hyväksyä, sillä ne ovat lapsen tapa käsitellä ja läpikäydä surua. Jos leikki toistuu mekaanisena ja samanlaisena ilman luovia elementtejä, lapsi tarvitsee apua ja ohjausta. (Erjanti & Paunonen-Ilmonen 2004, 138 - 140.)

Vertaistuki on toimintaa, jossa samoja asioita kokeneet henkilöt käyvät joko keskenään tai ohjaajan avulla läpi ajatuksiaan ja tunteitaan. Kaikkia ryhmään osallistujia yhdistää siis jokin tietty asia, jolloin ryhmä voidaan nimetä sen mukaan esimerkiksi sururyhmäksi. Sisällöllisesti on kyse keskinäisen tuen saamisesta ja antamisesta, sekä uusista näkökulmista ja kasvuprosesseista. Ryhmään osallistuminen on vapaaehtoista, sekä jokainen ryhmän jäsen on tasavertainen ja kaikilla on yhteinen vastuu ryhmän toiminnasta. (Yhdessä suru on 2004, 22.)

Lasten sururyhmät eivät kuulu varsinaisen terapian piiriin, vaikka ovatkin terapeuttisia. Lapsella ei tarvitse olla todettuja psyykkisiä tai sosiaalisia ongelmia, jotta hän tarvitsisi vertaistukiryhmän tukea. Lasten vertaistukiryhmät poikkeavat aikuisten vastaavista. Lasten ryhmissä on aina aikuinen vetäjänä ja kokoontumiset ovat kestoltaan lyhyempiä kuin aikuisten. Lasten sururyhmien on tärkeää olla suljettuja, eikä niihin voi ottaa kesken kaiken uusia osallistujia. Osallistujien vaihtuminen voi helposti viedä pohjan surutyön etenemiseltä sekä ryhmäkoheesiolta eli yhteenkuuluvuudelta. Vertaistukiryhmässä lapsi saa mahdollisuuden jakaa vaikeitakin kokemuksia, ilmaista kaikenlaisia tunteita, sekä opetella uusia selviytymiskeinoja ja itsesuojelua. Lapsi saa lohtua ja voimavaroja surussa, sekä tukea sosiaalisessa ja emotionaalisessa kehityksessä. (Erkkilä, Holmberg & Niemelä 2003, 90 - 91; Yhdessä suru on 2004, 23.)

Yhdessä suru on (2004, 23, 25) kirjan mukaan sururyhmä on tarkoitettu lapsille, joilla on halukkuutta tulla ryhmään ja joiden suruprosessi on edennyt normaalisti.

Ryhmän onnistuminen on melko paljon ohjaajien vastuulla. Hyvin erilaiset menetykokemukset voivat lisätä lapsen pelkoja ja hämmennystä, joten lapsen täytyy tuntea olonsa turvalliseksi ryhmässä. Ryhmässä on korkeintaan seitsemän lasta, koska lasten täytyy jaksaa kuunnella toistensa tarinoita ja ohjaajan on hankala ohjata suurta ryhmää. Yleensä ryhmässä olevat ovat samanikäisiä, ryhmän sisällä ei suositella yli kahden vuoden ikäeroja. Sisärukket voivat olla samassa ryhmässä, näin he saavat mahdollisuuden jakaa yhteinen suru uudella tavalla. Ryhmässä käsitellään asioita kuvallisen ilmaisun, savitöiden, roolileikkien, teatterin, nukketeatterin, pelien, liikkeen, askartelun, kirjoittamisen, leikkien ja tarinoiden avulla. Mitä pienempiä lapsia ryhmässä on, sitä suuremman roolin saa leikkiminen. (Erkkilä ym. 2003, 92; Yhdessä suru on 2004, 23, 39 - 41, 44 - 45, 60 - 64 .)

Sururyhmä tarjoaa lapselle mahdollisuuden monipuoliseen tukeen. Lapsi tapaa toisia saman kokemuksen läpikäyneitä lapsia ja saa jakaa kokemuksia heidän kanssaan. Lapsi saa myös tietoa surusta sekä löytää sanat tunteilleen ja oppii keinoja käsittelemään tunteitaan. Hän saa jakaa surusta aiheutuvaa eristäytymistä ja yksinäisyyttä, sekä tulee nähdyksi ja asettaa itsensä ryhmän keskuuteen. Mikä tärkeintä, lapsi saa leikkiä ja käyttää mielikuvitusta sekä saa tukea minä kehitykselleen ja itsetunnolle. (Yhdessä suru on 2004, 23.)

4.2.2. Perhehoitotyö

Hoitotieteessä tarkastellaan yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen terveyden edistämiseen liittyviä kysymyksiä. Perhehoitotyö onkin yksi hoitotieteen keskeinen tutkimusalue. Perhehoitotyön määrittelyssä olennaisia asioita ovat perheen terveys ja hyvinvointi sekä vuorovaikutussuhteet sekä perhedynamiikka eli perheen sisäiset ja ulkoiset tekijät. Preventiivisessä perhehoitotyössä perustana on elämänhallintaan liittyvä voimavaralähtöisyys, joka antaa lähtökohdan ehkäisevään perhehoitotyöhön. Kuten perheiden elämänhallinnan, kulttuurin, elämänlaadun ja perusterveydenhuollon palvelujen arviointiin ja kehittämiseen. (Friis, Eirola & Mannonen 2004, 36.)

Perheiden kokema yleinen elämänhallinnantunne rakentuu tuelle, jota tarjotaan erilaisten perhehoitotyön toimintamallien ja työmenetelmien avulla. Olennaista on asiakkaan ja hoitajan välinen vuorovaikutussuhde ja sen arviointi. Perhekeskeisten toimintamallien kehittämisessä on tärkeää ottaa huomioon perheenjäsenten yksilölliset piirteet ja lisätä perheiden vaikutusmahdollisuuksia ja vertaistukea. Tärkeitä ovat kotikäynnit ja perheenjäsenten tarpeiden yhteensovittaminen, moniammatillisen ja alojen rajat ylittävän yhteistyön kehittäminen ja perhelähtöisen varhaisen tuen mallin kehittäminen. (Friis ym. 2004, 37.)

Hoitotyön ammattilaisten tulisi kehittää osaamistaan, ammattitaito on näyttöön perustuvaa toimintaa ja tutkimustiedon jatkuvaa hyödyntämistä. Haasteena on kehittää sopivia toimintamalleja perhehoitotyötä varten. Perhehoitotieteen tutkimuksissa on kuvattu perhehoitotyön työmenetelmien kuten kotikäyntien, ryhmätoiminnan, sosiaalisen tuen ja selviytymisen sekä moniammatillisen yhteistyön, merkitystä yksilölle ja perheelle. Menetelmien avulla voidaan vastata lapsiperheiden yksilöllisiin tarpeisiin laadukkaasti ja ammattitaitoisesti. Lapsiperheiden vanhemmuuden toimintatapojen muutosten tukeminen erilaisissa ja muuttuvissa elämäntilanteissa ja oloissa vaatii varhaista tukea. (Friis ym. 2004, 38.)

Kun hoitajan työ on kehittynyt perhekeskeisemmäksi, hoidon jatkuvuus on parantunut. Tyypillisiä terveyskeskusten hoitoalan ammattilaisten käyttämiä työmenetelmiä ovat olleet kotikäynnit, asiakkaan käynnit hoitajien vastaanotolla, puhelinneuvonta ja erilaisten perheryhmien ohjaus. Vertaisryhmien käyttöä on lisätty, koska perheitä tai yksittäisiä perheenjäseniä on haluttu tukea ja ohjata erityisesti mielenterveyteen ja voimavaroihin liittyvissä asioissa. Yksilö- ja ryhmätoiminnassa on käytetty preventiivisinä työmenetelminä esimerkiksi keskustelua, eläytymismenetelmää ja videoavusteista perheohjausta. (Friis ym. 2004, 39.)

Perheiden ja vanhemmuuden tukemiseksi sekä lasten hyvinvoinnin edistämiseksi on tärkeää kiinnittää huomiota isän ja lapsen väliseen suhteeseen. Puutteellinen

varhaisten ongelmien tunnistaminen saattaa johtaa lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen, parisuhteeseen sekä isään liittyvien ongelmien kärjistymiseen. Esimerkiksi neuvoloiden, päiväkotien ja varhaiskasvatuksen työntekijät, jotka kohtaavat erilaisia perheitä työssään, tarvitsevat tietoa isän ja lapsen yhdessäolosta. Isän ja lapsen yhdessäoloon liittyvien erilaisten ulottuvuuksien kuvaaminen ja systemaattinen arviointi auttavat tunnistamaan isän ja lapsen yhdessäoloon liittyviä luonteenomaisia piirteitä ja siihen mahdollisesti liittyviä haasteita ja ongelmia. Tietoa tarvitaan erityisesti vanhemmuuden ja isän läsnäolon tukemiseksi tilanteissa joissa esimerkiksi vanhemman rooli äkillisesti muuttuu lapsen sairastuttua tai avioeron yhteydessä tai tilanteissa joissa isyyden kehittyminen vaatii erityistä tukea. (Halme 2009, 109.)

Korhosen (2010) tutkimus tuotti tietoa preventiivisen lapsikeskeisen perhetyön toteutumisesta aikuispsykiatrisessa hoidossa hoitajien näkökulmasta. Tulosten mukaan hoitajat ovat keskeisessä asemassa lasten terveen kehityksen ja mielenterveyden tukemisessa. Hoitajien osaaminen, hoitotyön menetelmien kehittäminen ja organisaation johdon antama tuki ovat keskeisiä tekijöitä, joihin tulevaisuudessa tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota preventiivisen lapsikeskeisen perhetyön kehittämiseksi psykiatrisessa hoitotyössä. Lapsikeskeisen perhetyön menetelmät tulisi sisällyttää terveysalan koulutuksen opetussuunnitelmiin ja terveydenhuollon henkilöstön täydennyskoulutukseen.

Kunnaksen (2008) mukaan Sosiaali- ja terveysministeriö on tehnyt ehdotuksen sairaanhoitajien valtakunnallisiksi osaamisvaatimuksiksi. Perheen huomioiminen näkyy tässä osaamisvaatimusesityksessä. Esityksessä on mainittu työorientaation muutosten tuomat osaamisvaatimukset, esimerkiksi perhe- ja yhteisökeskeiset toimintatavat. Sairauksien aiheuttamia ongelmia ei pidetä enää ihmisten elinpiiristä erillisinä asioina. Sairaanhoitajien tulisi huomioida työssään myös potilaan perhe ja läheiset ja osallistua sekä yksilön että yhteisön tukemiseen ja hoitamiseen. Ohjata ja opettaa potilaita, heidän omaisiaan ja läheisiään sekä ryhmiä ja yhteisöjä asiakaslähtöisessä ja tavoitteellisessa vuorovaikutuksessa. (Kunnas 2008, 7.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää lapsen kokemus vanhempien erosta ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet myönteisesti erosta selviytymiseen. Tutkimuksen tarkoitus on saada aitoa ja todellista tietoa lapsen tunteista ja ajatuksista eroprosessin keskellä. Tutkimuksen alustavat kysymykset ovat:

- 1. Miten olet kokenut vanhempien eron lapsena?**
- 2. Mitkä tekijät auttoivat selviytymään vanhempien erosta?**

5.2. Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa tieto hankitaan kokonaisvaltaisesti ja aineisto kootaan todellisissa tilanteissa. Tämäntyyppisissä tutkimuksissa kohdejoukko valitaan aina tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 155.)

Metsämuurosen (2006, 88) mukaan laadullinen tutkimus soveltuu hyvin muun muassa silloin, kun halutaan tutkia luonnollisia tilanteita, joita ei haluta tutkia kokeen avulla tai kun halutaan tietoa yksittäisten toimijoiden merkitysrakenteista. Laadullisen tutkimuksen tutkimussuunnitelma muutetaan olosuhteiden muuttuessa joustavasti. (Hirsjärvi ym. 2005, 155).

Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksistä, eli siitä kuinka ihmiset kokevat ja näkevät reaali maailman. Tiedonkeruun ja analysoinnin pääinstrumentti on itse tutkija, jonka kautta reaali maailma suodattuu tutkimustuloksiksi. Laadullinen tutkimus tutkii yksittäistä tapausta ja siinä pyritään saamaan yhdestä havaintoyksiköstä mahdollisimman paljon irti eli tapausta käsitellään perusteellisesti syvyysuunnassa. (Kananen 2008, 25.)

5.3. Kohderyhmä ja tutkimusaineiston hankinta

Tutkimuksen kohderyhmä on neljä satunnaisesti valittua aikuista ihmistä, jotka ovat kokeneet lapsena vanhempiensa eron. Tutkimusjoukko valikoitui tarkoituksenmukaisesti ihmisistä jotka halusivat jakaa kokemuksensa vanhempiensa erosta, mutta tutkija ei tunne vastaajia tai tunnista vastaajia esseiden perusteella. Kohderyhmässä on kaksi naista ja kaksi miestä. Iältään he ovat väliltä 18 – 42 vuotta, vanhempien eron he ovat kokeneet kolmen – viidentoista vuoden ikäisinä. Vaikka kohdejoukko valittiinkin sattumanvaraisesti, tutkimuksen kannalta ei ole oleellista tietää, miten juuri kyseinen joukko valikoitui ja miten vastaajat löytyivät. Tutkimusta varten ei voitu tutkia ala-ikäisiä henkilöitä, sillä siihen olisi pitänyt olla vanhempien suostumus.

Tutkimus toteutettiin syksyn 2010 aikana siten, että kohderyhmästä jokainen kirjoitti omin sanoin esseen, jossa kertoo oman muistikuvansa ja kokemuksensa mukaan lapsena koetusta vanhempien erosta. Tutkittavat eivät enää ole lapsia mutta tässä tutkimuksessa halutaan tutkia heidän kokemuksiaan ja selviytymistään jokaisen tutkittavan oman muistikuvansa mukaisesti. Tämän vuoksi koin myös esseen paremmaksi tavaksi tuoda esiin omia kokemuksia kuin esimerkiksi kysely- tai haastattelututkimus.

Aineiston hankintamenetelmänä käytetään sähköpostia, joka mielestäni soveltuu tutkimukseen hyvin. Sähköpostia käyttämällä annan kohderyhmälle mahdollisuuden paneutua aiheeseen omassa rauhassa ja kirjoittaa silloin, kun se heille parhaiten sopii.

5.4. Tutkimusaineiston sisällön analyysi

Laadullisen aineiston käsittely peittää sisälleen kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmiä, sillä laadullinen aineisto voidaan kategorisoida, mikä on määrällisen tutkimuksen analysointimenetelmä. Laadullisessa tutkimuksessa aineistot ovat kuitenkin usein niin pieniä, etteivät ne mahdollista luotettavasti kvantitatiivisen tutkimuksen tilastollisia menetelmiä. (Kananen 2008, 29.)

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään tiivistämään aineisto kadottamatta silti sen sisältämää informaatiota; informaatioarvoa pyritään päinvastoin kasvattamaan luomalla hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä. Aineiston analysointitapa riippuu siitä, mitä aineistolta haluaa ja mihin sillä etsii vastausta. (Eskola & Suoranta 1998, 138.) Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysointi on aineistolähtöistä, aineiston aktiivinen lukeminen on lähtökohtana aineiston analysoinnille (Hirsjärvi & Hurme 2000, 141,143).

Sisällönanalyysissa aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Tutkittavat tekstit voivat olla melkein mitä vain: kirjoja, päiväkirjoja, haastatteluita, puheita ja keskusteluita. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.)

Sisällönanalyysin ohella puhutaan joskus myös sisällön erittelystä. Tuomen ja Sarajärven (2002, 107-108) mukaan sisällön erittelystä puhuttaessa tarkoitetaan kvantitatiivista dokumenttien analyysia, jossa kuvataan määrällisesti jotakin tekstin tai dokumentin sisältöä, tutkimusongelmasta riippuen voidaan esimerkiksi laskea tiettyjen sanojen esiintymistiheyttä tietyissä dokumenteissa. Sisällönanalyysista sen sijaan puhutaan, kun tarkoitetaan sanallista tekstin sisällön kuvailua.

Tässä tutkimuksessa lähestyminen aineistoon tapahtuu luokittelun kautta. Aineistosta pyritään nostamaan esille tutkimuskysymyksiin vastaavia luokkia. Näin on mahdollista vertailla tiettyjen luokkien esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. Tekstimassasta pyritään ensin löytämään ja sen jälkeen erottelemaan tutkimuskysymysten kannalta olennaiset aiheet.

Kaikki neljä tutkittavaa kirjoitti esseen kokemuksistaan vanhempiensa erosta ja erosta selviytymiseen vaikuttamista myönteisistä asioista ja tutkimusjoukko

lähetti esseen sähköpostiini. Aloitin aineistoon tutustumisen lukemalla sähköpostiesseitä läpi useampaan kertaan, monen päivän aikana. Aineistoa analysoidessani lähtökohta oli löytää vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin. Vastausten löytäminen oli suhteellisen helppoa, koska olin jo tutkimuskysymyksiä laatiessani kiinnittänyt huomiota siihen, että muodostan sellaisia kysymyksiä joiden avulla saisin vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Ensimmäisenä etsin aineistosta vastauksia 1. tutkimuskysymykseen. Alleviivasin keltaisella värillä ne seikat jotka vastasivat tutkimuskysymykseen. Kokosin jokaisen tutkimuskysymykseen liittyvän sanan tai lauseen allekkain paperille sanatarkasti niin kuin ne olivat esseissäkin kirjoitettu. Tämän jälkeen vertailin sanoja ja lauseita ja asetin ne luokkiin ja jokaiseen pääluokkaan asetin alaluokkia. Yhdistin aineistosta samaa pääluokkia ja alaluokkia koskevat vastaukset samoihin luokkiin. Muodostin luokkia niin että määrillä ei ole merkitystä. Yksi yksittäinen maininta saattoi aiheuttaa luokan.

Seuraavaksi etsin aineistosta vastauksia 2. tutkimuskysymykseen. Alleviivasin punaisella värillä ne asiat jotka vastasivat tutkimuskysymykseen. Suoritin edellä kuvatun tapahtumasarjan myös tälle osalle aineistoa. Kategorioinnissa, luokittelussa tai tyypittelyssä on kyse päättelystä. Tässä tutkimuksessa luokittelun pohjana toimivat aineistosta tematisoinnin avulla nousseet teemat. Luokkien rakentaminen tapahtuu yhdistelemällä teemoja joidenkin periaatteiden mukaisesti. Yhdistelemällä pyritään löytämään teemojen välille joitakin säännönmukaisuuksia tai samankaltaisuuksia (Hirsjärvi ym. 2000, 148-149).

Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja aineiston vuorovaikutusta, joka analysoinnissa näkyy niiden lomittumisena toisiinsa (Eskola ym. 1998, 175-178). Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 150.) mukaan laadullisessa analyysissä deduktiivisella vaiheella tarkoitetaan laajaa ajattelutyötä, jolloin tutkija tarkastelee luokitettua aineistoa omasta ajattelumaailmastaan käsin. Tutkijan pyrkimyksenä on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä monipuolisesti ja kehittää sellainen teoreettinen näkökulma tai malli, johon luokiteltu aineisto voidaan sijoittaa.

5.5. Tutkimuksen eettisyyden arviointi

Kvalitatiiviseen tutkimukseen voi liittyä monenlaisia eettisiä kysymyksiä. Kysymykset voivat koskea esimerkiksi tutkimuslupaa, tutkimusaineiston keruumenetelmiä tai tutkimuskohdetta. (Eskola ym. 1998, 52 – 53.)

Tähän tutkimukseen ei tarvittu virallista tutkimuslupaa, vaan luvaksi riitti tutkimukseen osallistujan antama henkilökohtainen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Suostumuksen tutkittavat antoivat sähköpostilla. Aineistohankintamenetelmänä käytettyyn esseen kirjoittaminen oli täysin vapaaehtoista ja saadut tulokset käsiteltiin nimettöminä. Esseistä kerätyt tiedot perustuivat vastaajien henkilökohtaisiin kokemuksiin ja näkemyksiin omien vanhempien erosta. Tutkimuksessa käsitellyt tiedot eivät henkilöineet vastaajaa millään lailla.

5.6. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole yhtä ainoaa tapaa jäsentää saatua aineistoa. Samasta aineistosta voi toinen tutkija tehdä omien tutkimusvalmiuksiensa perusteella erilaisia päätelmiä kuin joku toinen tutkija. (Metsämuuronen 2006, 8.)

Tutkimuksen tutkittavasta ilmiöstä saadut tulokset ovat pohjautuneet teoriaosuudessa esitettyihin lähtökohtiin, tämä tutkimus on tapaustutkimus. Tapaustutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä monipuolisesti ja saada siitä syvällistä tietoa. Yleistettävyyden sijasta tutkittavaa ilmiötä pyritään ymmärtämään. (Metsämuuronen 2006, 17 – 18.)

Ymmärrykseen pääseminen on ollut myös tämän tutkimuksen tavoitteena ja sen vuoksi tapaustutkimus on sopinut tämän tutkimuksen toteuttamistavaksi. Mahdollisen luotettavuuden heikentävänä tekijänä voi nähdä tutkimuksen kohderyhmän pienuuden. Toisaalta neljä esseen kirjoittamaan suostunut henkilö on osoittanut mielenkiintoa valitsemaani aihetta kohtaa, joten he olivat

todennäköisesti motivoituneita kirjoittamaan kokemuksistaan tutkimustani varten. Näin ollen oletan, että vastausten laatu kompensoi mahdollisesti määrää.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1. Vanhempien eron vaikutus

Vanhempien ero on vaikuttanut vastaajien elämään eri tavoin lapsena sekä sitten myöhemmin aikuisena. Ero tuo mukanaan väistämättä erilaisia tunteita, kokemuksia ja muutoksia lapsen elämään kuten arkeen tai äiti- ja isäsuhteeseen. Eron vaikutus näkyy usein myös aikuisena. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää tutkittavien käsityksiä lapsena koetun vanhempien eron vaikutuksesta. Seuraavat aineistosta nousseet yläkategoriat kuvaavat vanhempien eron vaikutusta lapsena ja aikuisena sekä millaiseksi muodostui suhde äitiin ja isään.

VANHEMPIEN ERON VAIKUTUS

Eron vaikutus lapsena	Turvattomuus	Yksinäisyys	Ylihuolehtivainen
Eron vaikutus aikuisena	Riippuvuus omasta perheestä	Selviytyjä	Realistisuus
Suhde äitiin	Luottamus	Läheinen	Ylihuolehtivainen
Suhde isään	Ikävä	Hylkääminen	Etäisyys

TAULUKKO 1. Lapsena koetun vanhempien eron vaikutusta kuvaavat kategoriat

6.1.1. Eron vaikutus lapsena

Vastaajat olivat kokeneet vanhempiensa eron jälkeen turvattomuudentunnetta ja yksinäisyyttä, osa koki menettämisen pelkoa, lähinnä lähivanhempaa kohtaan. Osasta oli tullut ylihuolehtivaisia, vastuuta oli otettu liikaa ikään nähden. Joku vastaajista koki, ettei enää ollut omia mielipiteitä. Joku tunsi vanhempiensa erosta häpeää ja syyllisyyttä, varsinkin jos asioista ei puhuttu avoimesti.

Minulle ei ollut raskasta itse ero, vaan se mitä eron jälkeen on tapahtunut.

Lapsi on viaton kärsijä, joka ei voi valita omaa olemistaan.

Lapsen suurin pelko on vanhempien ero, että menettää jotain rakasta.

Lapsuudesta jäi syvät haavat, jotain kokonaista oli mennyt rikki.

Lapsena hyväksyin asioita kun ei ollut omia mielipiteitä, eikä rohkeutta sanoa.

Minulla oli luottamus, että äiti hoitaa asiat.

6.1.2. Eron vaikutus aikuisena

Lapsena koettu vanhempien ero oli vaikuttanut jollakin tapaa jokaisen vastaajan elämään, riippuen siitä kuinka asioita oli selvitetty ja millaiset välit heillä oli vanhempiinsa. Jokainen suhtautui omaan perheeseensä vakavasti ja suojelevasti. Kukaan ei halunnut omien lastensa haluavan kokevan vanhempiensa eroa. Joku koki että hänellä oli korkea vastoinkäymisten sietokyky ja realistinen ajattelutapa parisuhteesta ja elämästä yleensä. Melkein kaikki vastaajat kokivat olevansa suvaitsevaisia kanssaihmissä kohtaan, ketään ei lähdetty helposti tuomitsemaan. Jokainen oli antanut omille vanhemmilleen anteeksi eron ja siitä seuranneet ongelmat elämässään, ja kokivat anteeksiannon antavan helpotuksen jatkaa omaa

elämäänsä. Osa vastaajista koki saaneensa äidiltään vahvan naisen mallin, jonka on vaikea pyytää apua muilta.

Ero vaikutti minuun niin, että on vaikea kuvitella että tekisin samoin omille lapsilleni.

Perheen hajoamiseen liittyy ahdistusta, jota en toivoisi lasteni ikinä kokevan.

En ole eron vuoksi ollut onneton, mutta minusta on tullut paljon realistisempi.

Perhe on minulle hyvin vakava asia.

Erokokemuksen vuoksi minulla on korkea vastoinkäymisten kestävyys.

6.1.3. Suhde äitiin

Kaikki vastaajat jäivät eron jälkeen asumaan äidilleen. Melkein kaikille muodostui läheinen suhde äitiin, koettiin että äiti hoitaa asiat ja äitiin voitiin luottaa. Joku koki että äiti omistautui vain lapsille, äiti antoi myös vahvan naisen mallin, mutta joku oli kokenut myös äitiä kohtaan ikävää. Melkein kaikki kokivat että äidille voitiin uskoutua, puhua omista asioistaan, äiti oli läsnä.

Olen varmaan ollut ylihuolehtivainen äidistä ja äiti minusta.

Minulla oli tunne ja luottamus siitä että äiti hoitaa.

Olen kiitollinen äidille, hän on aina pitänyt huolta tarpeistani ja häneen voin luottaa.

Äiti on ollut paras lohtuni.

Lapsena minulla oli ikuinen kaipuu äitiin.

6.1.4. Lapsen suhde isään

Kaikki vastaajat kokivat kovaa ikävää ja kaipausta isää kohtaan. Joku koki että isä hylkäsi ja suhde isään muodostui etäiseksi. Jollakin suhde isään katkesi kokonaan

eron myötä. Kaikille vastaajille oli yhteistä se, että he jäivät asumaan äidin luokse. Joten varsinkin suhde isään muuttui oleellisesti. Se kuinka suhde isään säilyi eron jälkeen, vaikutti vastaajiin paljon myös aikuisena. Yhteistä kaikille vastaajille oli että suhde isään on muodostunut jollakin tavoin ongelmalliseksi tai etäiseksi. Isäsuhteeseen on vaikuttanut paljon uusi puoliso ja mahdolliset sisarpuolet sekä millaiset vanhempien välit olivat ja kuinka aktiivinen isä oli ollut eron jälkeen yhteydenpidossa. Suurin osa vastaajasta olisi toivonut että isällä olisi ollut enemmän aikaa yhdessäoloon.

Olin isin tyttö, yhteys katkesi ja minulla oli kova ikävä.

Isä ei tunne minua ihmisenä ollenkaan niin kuin äiti – rakastan isää kuitenkin.

Lapseen pitää rakentaa luottamus pienestä pitäen.

Isän uusi vaimo muutti ratkaisevasti suhteeni isään.

Haluan vain suhteen isään, en tiedä miksi isä ei ota yhteyttä.

6.2. Erosta selviytymiseen vaikuttavia asioita

Toisen tutkimuskysymyksen oli tarkoitus selvittää tutkittavien käsityksiä lapsena koetun vanhempien erosta myönteisesti vaikuttavista asioista. Seuraavat aineistosta nousseet yläkategoriat kuvaavat lapsen selviytymiseen vaikuttavista asioista vanhempiensa erosta.

EROSTA SELVIYTYMISEEN VAIKUTTAVIA ASIOITA

Vanhemmat	Vanhempien hyvät välit	Eivät puhuneet pahaa toisistaan	Luottamus, että äiti pitää huolta
Ulkopuolinen tuki	Muut turvalliset aikuiset	Isovanhemmat ja sukulaiset	Kaverit
Muut asiat	Taloudellinen tilanne ei muuttunut	Iän tuoma ymmärrys	Uusperheen kaikki lapset ovat erolapsia

TAULUKKO 2. Vanhempien erosta selviytymiseen vaikuttavia asioita kuvaavat kategoriat

6.2.1. Vanhemmat

Myönteisesti eroon vaikuttavia asioita vastaajien mielestä on ollut vanhempien luonteva suhtautuminen eroon ja siitä kertominen lapsille asiallisesti ja realistisesti. Hyvä asia on ollut kun vanhemmat ovat olleet moittimatta toisiaan sekä se, että he eivät ole riidelleet paljoakaan lasten nähden. Myönteisesti erosta selviytymiseen on ratkaisevasti myös vaikuttanut isän yhteydenpito, ja isän kanssa vietetyt kahdenkeskiset hetket. Hyvänä koettiin vanhempien hyvät välit eron jälkeen ja se ettei vanhempien tunteet muutu erossa lapsia kohtaan. Äidin rooli ja huolenpito on ollut merkittävä asia selviytymisen kannalta. Eron jälkeen syntyneitä uusperheitä ei sinällään koettu hyviksi asioiksi, sen koettiin vievän liikaa isän aikaa kahdenkeskisestä ajasta pois, mutta ystävyys uuden puolison lapsiin on ollut vastaajien mielestä yhdistävä tekijä vaikeuksien keskellä.

Vanhemmat eivät puhuneet toisistaan pahaa lapsille.

Vanhemmat olivat aina tavoitettavissa.

Äidin kanssa asioista puhuminen, äiti ei haukkunut isää.

Olen selvittellyt asiaa äidin kanssa.

Vanhemmat ovat painottaneet, ettei ero muuta heidän tunteitaan minuun.

Kaikissa juhlissa vanhemmat ovat olleet yhdessä.

Kun olemme vain kaksin, isä on tosi mukava.

6.2.2. Ulkopuolinen tuki

Isovanhemmat tai paikka missä ei ole jännittynyt tunnelma on auttanut arjesta selviytymisessä, eli lapsi on saanut viettää vapaasti aikaa ja olla lapsi ilman että ilmapiiri tuntuu pahalta tai painostavalta. Arjen rutiinien muuttumattomuus, oma koti ja suhteet kavereihin, se että on mielekästä tekemistä, on tuonut selkeyttä ajatuksiin ja jatkuvaan murehtimiseen.

Mummon ja vaarin luona meitä lapsia vain rakastettiin.

Mummilassa ei ollut puutetta rakkaudesta.

Ympäriällä olevat aikuiset suhtautuivat eroon luonnollisesti.

Minulla on paljon hyviä aikuisia lähelläni ja hyvät välit sukulaisiin.

Kavereiden kanssa oleminen.

6.2.3. Muut asiat

Muut asiat jotka vaikuttivat myönteisesti erosta selviytymiseen, oli muuttumattomuus taloudellisessa tilanteessa, ja arjen rutiinien tuoma selkeys elämään. Ikä toi myös ymmärrystä vanhempia ja eroa kohtaan. Uusperhettä ei koettu hyvänä asiana, mutta se, että kaikki uusperheen lapset olivat kokeneet eron, koettiin yhdistävänä tekijänä. Joku vastaajista oli turvautunut aikuisiällä terapiaan

ja koki että oli saanut sieltä apua lapsuuden haavoihin ja asioihin joihin lapsena ei ymmärrys riittänyt.

Meitä yhdistää se, että olemme avioerolapsia ja meillä on yhteisiä kokemuksia.

Jäimme asumaan omaan kotiin, ja raha-asiat jäivät ennalleen.

Terapiassa tunsin että sain olla oma itseni.

Yksinkertaiset jutut luovat turvallisuutta; kotiintuloajat, läksyjen tarkastaminen ja viikkoraha.

8 POHDINTA JA JATKOTUTKIMUKSET

Tutkimuksen otos oli pieni, mutta tutkittavien kokemukset vanhempiensa erosta olivat hyvinkin erilaisia ja autenttisia. Sairaanhoidajan näkökulmasta pienen lapsen tunnemaailma voi jäädä taka-alalle hoidettaessa somaattisia ongelmia. Lapsen tunteita ja kokemuksia voi olla vaikea tunnistaa fyysisen sairauden takaa. Hoitoalan ammattilaisilla olisi hyvä olla tietoa ja koulutusta tunnistaa lapsen kriisi sekä välineitä ohjata ja auttaa omalta osaltaan lasta eteenpäin kriisistä selviytymiseen.

Yhteistä tutkittavilla oli elämänmuutos minkä vanhempien ero toi mukanaan. Ero oli kaikille ensimmäinen kriisi elämänsä aikana. Melkein kaikilla suhde isään jäi etäiseksi ja äiti yritti auttaa lapsiaan oman kriisinsä keskellä. Tutkimuksessa ilmeni eron aiheuttamia monenlaisia tunteita ahdistuksesta suruun. Myös Koskelan (2008) mukaan lapset joutuvat aikuisten tavoin käymään erossa läpi monenlaisia tunteita. Lapset suhtautuvat myös vanhempiensa eroon yksilöllisesti eri tavoin. Lapsen suhtautumiseen vaikuttaa oleellisesti myös se, minkälainen perheen tilanne ja perhesuhteet ovat olleet jo ennen eroa. Lapsi suree toisen vanhemman poismuuttoa ja saattaa pelätä tämän häviävän kokonaan elämästään.

Tutkimuksen mukaan lasten pelko oli ollut aiheellinen, koska suurimmalla osalla tutkittavista isä ei juuri pitänyt yhteyttä lapsiinsa eron jälkeen.

Ensireaktio eroon ei ollut kenelläkään tutkittavalla myönteinen, mutta se miten siitä kerrottiin ja miten eroa käsiteltiin, vaikutti erosta selviytymiseen. Kääriäisen (2009) mielestä vanhempien ero on yksi lapsen stressaavimmista tapahtumista ja siinä miten vanhemmat erouutisen kertovat, on kyse siitä, miten vanhemmat esittävät lapselle edessä olevan kriisin. Emotionaalinen avoimuus auttaa lapsia sopeutumaan stressaaviin asioihin ja lapset prosessoivatkin stressaavia tapahtumia vuorovaikutuksessa vanhempiensa ja muiden heille läheisten ihmisten kanssa. Myös tutkittavien mielestä asioista rehellisesti ja avoimesti puhuminen oli auttanut heitä asioiden käsittelemisessä. Vaikka lapsen kasvun eri vaiheissa mukana on neuvola, kouluterveydenhuolto ja muut kasvatustieteiden ammattilaiset, tutkittavien erosta selviytymiseen heillä ei tuntunut olevan tärkeää roolia. Tuntui että lapsi jäi erossa usein yksin tunteidensa kanssa, juuri sillä hetkellä kuin tukea olisi tarvittu enemmän.

Kaikki tutkittavat jäivät erossa asumaan äidin luokse. Vaikka äiti teki melkein kaikilla vastaajilla parhaansa lasten hyvinvoinnin hyväksi, yksinäisyys ja turvattomuus olivat tunteita joita lapset eron jälkeen kokivat. Niemelän (2008) mukaan tuttujen rutiinien ylläpitäminen palauttaa lapsen luottamuksen vanhempiinsa ja tunteen siitä, että hänestä huolehditaan. Osa tutkittavista joutui muuttamaan eron jälkeen, mutta he eivät pitäneet sitä merkittävänä asiana. Se että äiti murehti ja oli aina paikalla, loi turvallisuutta ja tunteen siitä, että huolehditaan.

Niemelän (2008) mukaan ero ei kosketa vain yhtä perhettä tai siinä olevia yksilöitä, vaan sillä on myös kumulatiivinen kokemus lapsille. Lapsuuden kokemukset eletään yhä uudelleen omissa ihmissuhteissa. Lapsena koettu ero vaikutti kaikilla tutkittavilla jollakin tapaa myös aikuisena omaa perhettä perustaessa tai suhtautumisessa perheeseen yleensä. Omaan perheeseen suhtauduttiin hyvin kunnioittavasti ja se otettiin vakavasti.

Jatkotutkimusaiheita: miten sairaanhoitajana tunnistan ja tuen lasta kriisissä, perhehoitotyön keinot, lapsen selviytyminen pitkään jatkuneessa erossa ja kuinka yhteiskunta voisi tukea enemmän. Itseäni jäi myös kiinnostamaan varhaisen tuen keinot eron alkuvaiheessa. Myös etävanhemmuuden tukemisen mahdollisuudet, ja lasten kokemuksia lähi- ja etävanhemmuuden vaikutuksista omaan elämäänsä. Tutkimuksessa tuli esiin myös se, että joskus vanhempien ero ja sen jälkeinen elämä ei mene hyvin lapsenkaan kannalta, jatkotutkimusaiheeksi nousee myös miten lapsi selviää ”huonoista”, riitaisista ja pitkään jatkuneista eroista.

Kunnaksen (2008) tutkimuksen mukaan sairaanhoitajaopiskelijat pitävät perhehoitotyön onnistumisen edellytyksenä hoitotyöntekijöiden kokemuksen ja tiedon osaamista sekä kaikkien osapuolten myönteistä suhtautumista yhteisen päämäärään hyväksi. Organisaatiolta edellytetään riittävän hoitohenkilökunnan järjestämisestä sekä asianmukaisia tiloja. Merkittävänä pidettiin hoitotyöntekijöiden keskustelemista asiakkaiden kanssa ja tiedon antamista sekä perheenjäsenten läsnä olemista sekä hoitoon osallistumista. Perhehoitotyön toteuttamisella näyttää olevan vaikutusta yksilön, perheenjäsenten sekä hoitotyöntekijöiden hyvinvointiin.

Lapsi voi oireilla vanhempien eron johdosta vasta vuosienkin päästä, siksi lapsella olisi hyvä olla mahdollisuus saada myös tällöin tukea ongelmiinsa. Tutkimuksessa ei noussut esiin, että sosiaali- ja terveystyöpalvelut olisivat tarjoamaan auttaneet tutkittavia selviytymään vanhempiensa erosta. Olisi kiinnostavaa tietää miksi apua ei välttämättä saa kriisin kohdatessa, vaikka lapsen elämää on tukemassa erilaiset yhteiskunnan palvelut. Perhehoitotyö saatetaan mieltää enemmän sosiaalityöksi. Mielestäni sosiaalityö ja hoitotyö kulkevat toistensa rinnalla ja kokonaisvaltainen perhehoitotyö kuuluu myös hoitotyöhön. Tutkimuksia lapsen kokemuksista vanhempiensa erosta tai erosta selviytymiseen vaikuttavista asioista ei hoitotieteestä paljon löytynyt. Myös tutkimusta perhehoitotyöstä hoitotyön näkökulmasta kaivataan varmasti lisää.

LÄHTEET

Castren, A-M. 2009. Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Hakapaino Oy.

Erjanti, H. & Paunonen-Ilmonen, M. 2004. Suru ja surevat. Surevien hoitotyön perusteet. Helsinki : WSOY.

Erkkilä, J., Holmberg, T., Niemelä, S. & Ylönen, H. 2003. Surevan lapsen kanssa. Helsinki : SMS-tuotanto (Jyväskylä : Gummerus)

Eräranta, S. 2007. Perheen rakenteen ja kommunikaation yhteys emootioiden tunnistamiseen keskilapsuudessa ja varhaisessa nuoruusiässä. Tampereen yliopisto. Psykologian laitos. Pro Gradu-tutkielma.

Eskola, J. Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.

Friedman, M. M. Bowden, V. R. Jones, E. G. 2003. Family nursing. Research, theory & practice. 5th edn. Prentice Hall. Upper Saddle River. NJ.

Friis, L. Eirola, R. Mannonen, M. 2004. Lasten ja nuorten mielenterveystyö. Vantaa: Dark Oy.

Halme, N. 2009. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtäkömallin kehittäminen ja arviointi. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Hirsjärvi, S. Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 6. uudistettu painos. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Häkkinen-Nyholm, H. 2009. Psykopatia parisuhteessa ja perheessä. Helsinki: Edita.

Janhonen, S. Nikkonen, M. 2003. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WS Bookwell Oy.

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja – sarja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Keronen, A-M. 2006. Lasten käsityksiä vanhempien erosta ja siihen johtaneista syistä. Pro gradu – tutkielma. Luokanopettajakoulutus. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.

Korhonen, T. 2010. Promoting Child Development and Mental Health in Adult Psychiatric Care. A Nurses`Perspective. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Health Sciences. Kuopio: Suomen Graafiset palvelut Oy Ltd.

Koskela, R. 2008. Ero lapsiperheessä. Miten tukea lasta ja vanhempia? Helsinki: Libris Oy.

Kunnas, K. 2008. Sairaanhoidajaopiskelijoiden käsitykset perhehoitotyöstä opintojen alku- ja loppuvaiheessa. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro Gradu-tutkielma.

Kääriäinen, A. Hämäläinen, J. Pölkki, P. 2009. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kääriäinen, A. 2009. Ero haastaa vanhemmuuden. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Hakapaino Oy.

Lepistö, S. 2010. Nuorten kokema perheväkivalta. Malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Lipponen, P. & Wesaniemi, P. 2005. Lapsi ja ero. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Litmala, M. 2003. Perheet, parisuhteet, lapset. Kehityssuuntia ja käsityksiä perhe-elämän oikeusoloista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 201. Helsinki: Hakapaino Oy.

Makkonen, A. 2009. Lapsen selviytyminen vanhempien av(i)oerosta tekstien kuvaamana. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 1. painos. Jyväskylä.

Mäenpää, T. 2008. Alakoulun terveydenhoitajan ja perheen yhteistyö. Substantiivinen teoria ongelmalähtöisestä yhteydenpitämisestä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Niemelä, S. Kääriäinen, A. 2008. Millan isä ja äiti eroavat: miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto. Helsinki: Hakapaino Oy.

Paajanen, P. 2007. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Väestöntutkimuslaitos. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

Peltonen, A. 2004. Apua ajoissa – Tunnista lapsen hätä. Pieksämäki: RT-Print Oy.

Taskinen, T. 2001. Lapsen etu erotilanteessa. Opas sosiaalitoimelle. Stakes. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Yhdessä suru on helpompi kantaa : opas lasten ja nuorten sururyhmien ohjaajalle. 2004. Tuettu suru -projekti, Suomen mielenterveysseura. Helsinki : SMS-tuotanto.